

Pirmieji Lietuvos gyventojai

Lietuvą, kaip ir visą Pabaltijį bei Alpių zoną, bent tris kartus buvo užkloję ledynai. Tarpledynmečiais klimatas buvo palankus žmonėms įsikurti. Jeigu tuomet žmonės ir būtų apsisostę dabartinėje Lietuvos teritorijoje, jų pėdsakus būtų sunaikinęs paskutinis apledėjimas. Pirmieji žmonės įsikūrė Lietuvoje tik atsitraukus iš Pabaltijo paskutiniam ledynui.

Gamtinės sąlygos tirpstant ledynams

Kai Europa apledėjo paskutinį kartą, ledyno pakraštys toliausiai siekė Pietų Lietuvos ir Šiaurės Lenkijos sritis. Apie 14,000 m. pr. Kr. ledynai ėmė trauktis. Daug kartų stabtelėdami ir vėl pradėdami slinkti, jie suformavo dabartinę Lietuvos kraštovaizdį. Iš Lietuvos jie slinko maždaug 3,000 metų. Atsitraukus ledynams į Skandinaviją (kol jie neištirpo), vienas po kito buvo keli šaltesni ir šiltesni laikotarpiai.

Pirmasis atšilimas prasidėjo XI tūkstantmetyje pr. Kr. Prie tirpstančio ledyno susidarė didžiulis vandens telkinys - ledyninis Baltijos ežeras. Jo vanduo buvo gėlas. Atšilimas buvo nedidelis, mažai pakito ir augalija. Lietuvos teritoriją dengė miškatundrė. Joje klaidžiojo žolėdžiai mamutai. Visame pietiniame Baltijos pajūryje nerasta nė vieno apdirbto mamuto kaulo. Iš to galima spręsti, jog mamutai išmirė anksčiau, nei čia pasirodė žmonės, arba jie nemokėjo šių didžiulių žvėrių medžioti.

X tūkstantmetyje pr. Kr. prasidėjo antrasis atšilimas. Vasaros buvo drėgnokos ir gana šiltos. Vidutinė už dabartinę. Augo beržai, kai kur net pušynėliai, įvairūs uogienojai. Nors po to per Šiaurės Europą dar kartą nusirito atšalimo banga, tačiau ji neišgąsdino mūsų krašte įsikūrusių žmonių. XI tūkstantmetyje pr. Kr. ledynams dengiant didžiulę teritoriją. Į šiaurę nuo žmonių Lietuvos, į mūsų kraštą iš vakarų ir pietų atklydo šiaurės elnių medžiotojai.

Elnių medžiotojai įsikuria

Lietuvoje Ledynams slenkant tolyn į šiaurę vis dažniau į Lietuvą užklysdavo klajojančios šiaurės elnių bandos. Vasarą elniai traukdavo į tundrą, arčiau ledyno. Rudenį grįždavo į pietus, kur peržiemodavo retuose miškuose. Paskui šiaurės elnių bandas iš Danijos, Šiaurės Vokietijos ir Lenkijos negausiais būreliais patraukė ir jų medžiotojai. Tik mažos žmonių grupės galėjo sekti paskui elnių bandas, nes šiaurės elniai - judrūs gyvūnai. Ieškodami maisto jie gali per parą nukeliauti iki 25 kilometrų. Kiekvieną medžiotųjų būrį sudarė 1-3 šeimos, kuriose galėjo būti 2-6 medžiotojai.

Tiksliai nežinoma, kada Lietuvoje pasirodė pirmieji gyventojai. Galbūt į Lietuvą medžiotųjų būreliai atklysdavo ir anksčiau, tačiau pastoviai jie čia apsigyveno tik XI tūkstantmetyje. Taigi Lietuvoje žmonės gyvena jau 13,000 metų.

ledynai – glaciers tarpledynmečiai – interglacial years palankus – favorable apledėjimas – icing over sąlygos – conditions kraštovaizdį – landscape telkinys – pool gėlas – freshet (snow and ice melting in rivers and streams) miškatundrė – forrest tundra žolėdžiai – herbivore mamutai – mammoth apdirbto – processed elniai – reindeer klajojančios – roaming peržiemodavo – hibernated retuose – scarce banda – herd negausiais – small, thin judrūs – agile

Pagrindiniai verslai ir namų ūkis

Svarbiausias Lietuvos gyventojų užsiėmimas vėlyvajame paleolite buvo medžioklė. Žmonės medžiojo briedžius, opšrus, bebrus, gulbes, bet labiausiai -šiaurės elnius. Šie žolėdžiai gyvūnai buvo visapusiškai naudingi. Jų mėsa tiko maistui. Neretai žmonės gėrė jų kraują ir net valgė tai, ką rasdavo jų skrandyje. Iš elnių kailių siuvo šiltus rūbus ir apava, o iš daugybės kailių statėsi būstus, kuriuos galėdavo lengvai išardyti ir greitai pastatyti naujoje vietoje. Elnių sausgysles naudojo įvairių daiktų surišimui ir siuvimui. Vėliau iš jų ėmė daryti templės lankams. Iš kaulų ir ragų darė žeberklus, kaplius, durklus, ietigalius.

Vėlyvajame paleolite Lietuvos gyventojai rinko uogas, riešutus, maistingąsias šaknis, mito žuvimi. Žuvis badė žeberklais ir užmušinėjo, todėl tas užsiėmimas labiau priminė medžioklę nei žvejybą.

Daugelį darbo įrankių žmonės gaminosi iš titnago: įvairius gremžtukus, strėlių antgalius ir rėžtukus. Daugiausia šios vertingos žaliavos yra Pietų Lietuvoje. Nemuno pakrantėse archeologai atrado tuometinės titnago kasyklas bei "dirbtuves" - titnago skaldymo aikštes. Čia rasta ir specialių įrankių titnagai kasti.

Seniausios stovyklos

Mūsų protėviams, besiverčiantiems medžiokle, nuolat teko kiltis iš vienos vietos į kitą. Tokia nepastovi žmonių gyvenamoji vieta vadinama stovykla.

Senojo akmens amžiaus stovyklos Lietuvoje kūrėsi sausose smėlėtose vietose prie pat vandens. Archeologai daugiausia jų surado Pietų Lietuvoje prie Merkio, Nemuno ir Neries, prie ežerų. Kadangi didžiosios upės dar buvo labai plačios, žmonės dažniausiai kūrėsi tose vietose, kur į didžiąsias upes įtekėdavo mažesnės. Daugiausia stovyklaviečių būdavo šiauriniame upės krante. Nuo šiaurės vėjų jas užstodavo aukšti upių krantai ir jos buvo atviros pietų saulei.

Medžiotojų stovyklų būta mažų ir didesnių, kuriose gyvendavo nuo kelių iki keliolikos šeimų. Vienose stovyklose gyventa tik kartą, o į kitas po ilgo laiko buvo sugrįžtama.

Žmonės, kaip mano archeologai, statėsi apvalias, kailiais aptemptas palapines. Jų pamatai buvo apdedami akmenimis. Kartais randama net dvigubų akmenų ratų, kurie rodo tuomet buvus žieminėms palapinėms su dvigubomis sienelėmis. Greta palapinių rastos ugniakurų vietos.

Klausimai ir užduotys:

1. Kada Lietuvoje apsigyveno žmonės?
2. Kas trukdė apsigyventi daug anksčiau.
3. Kuo vertėsi seniausieji Lietuvos gyventojai?
4. Kokiose vietose kūrėsi vėlyvojo paleolito stovyklos?

verslai – professions vėlyvajame – late medžioklė – hunting briedžiai – elk opšrus – badger bebras – beaver gulbė – swan skrandis – stomach apava – footwear būstai – dwellings išardyti – deconstruct sausgyslė – tendon templės – bowstrings žeberklas – harpoon kaplys – ax durklas – dagger ietigalius – arrowhead titnagas – flint gremžtukas – scraper strėlių antgaliai – arrowtips rėžtukas – glass cutter žaliavos – raw materials skaldymas – splitting protėviai – ancestors įtekėdavo – flow into pamatai – foundation
